सुस्वागतम्
New

No Transfusion of Idea
Only transformation

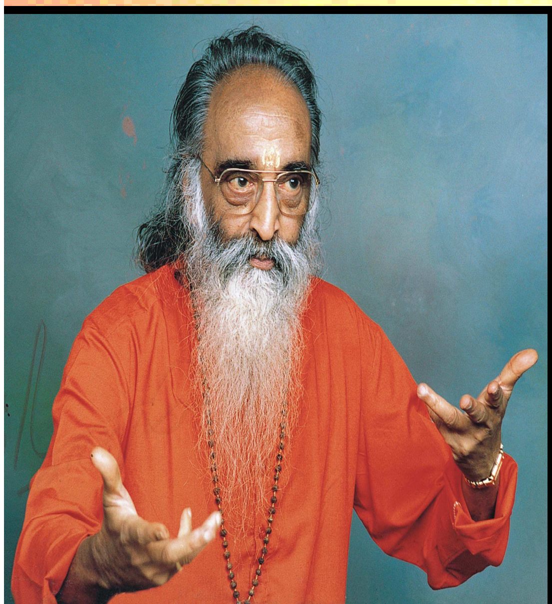

स्वामी चिन्मयानंदांचे शैक्षणिक विचार

राज्यस्तरीय चर्चासत्र

दि. ३–४–५ मार्च २०११

शिक्षण संकल्पना :–

शिक्षण संकल्पना

फक्त श्रवणाने तुमच्या व्यक्तीमत्वाच्या सौंदर्याला निखार येणार नाही. तत्वांबद्दल सखोल चिंतन करून ती हळूहळू आत्मसात केली पाहिजेत. तुम्ही जे काही शिकला आहात त्याबद्दल इतरांशी चर्चा केल्याने हे लवकर साध्य होते.

शिक्षण संकल्पना

‘आजकाल आमच्या देशात चहुकडून शिक्षणामुळे सामान्य योग्यतेत वाढ झाली आहे पण आपल्या कर्माच्या क्षेत्रात ज्ञानाचा उपयोग करण्याची क्षमता ही वृध्दींगत झाली नाही. ज्ञानानेच योग्यतेची निर्मिती झाल्यास त्या ज्ञानाला व्यवहारात उपयोग करण्याची क्षमता म्हणतात.’’

शिक्षण संकल्पना

"निर्देशन म्हणजे शिक्षण नाही. निर्देश आवश्यक आहे तो सहज उपलब्धही होते पण शिक्षण आमचे ध्येय आहे. ह्याची प्राप्ती आपल्या मननाद्वारा शक्य आहे. निर्देश दिले जातात शिक्षण हे प्राप्त केले जाते. निर्देश बाहेरुन प्राप्त होतात. पण शिक्षण शिष्याच्या ह्दयातील प्रज्वलीत व गुरुद्वारा संरक्षीत आंतरिक वस्तु आहे. आज आमच्याकडे निर्देशनात्मक संस्था आहे पण शैक्षणिक विद्यालय नाही. निर्देशक खूप आहे पण शिक्षक थोडे आहेत. स्वतःला शिक्षित करणे हे प्रत्येकाचे कर्तव्य आहे.

शिक्षण संकल्पना

“"Education is nothing if it does not train our faculties to capture all our opportunities, to be useful to all other and to be always happy in ourselves"

शिक्षण संकल्पना

- जेव्हा प्रत्येक दिवशी आम्ही इतरांकरिता जास्तीत जास्त उपयोगी ठरतो. त्यावेळी आमचे शिक्षण हे योग्य दिशेने होत आहे, असे समजण्यास हरकत नाही. ह्या दृष्टीने शिक्षण म्हणजे **to give, to share, to serve** ही अभिवृत्ती निर्माण होणे.

शिक्षण संकल्पना

- **Journey of Master** ह्या आत्मचरित्रात प.पू. गुरुदेवांच्या व्याख्यानाचा संदर्भ आलेला आहे. शिक्षकांच्या परिषदेत प.पू. गुरुदेवांनी जे भाषण दिले त्यातून त्यांची शिक्षणाची दृष्टी अतिशय स्पष्ट होते. खऱ्या शिक्षणाची परिभाषा करतांना ते म्हणतात, **"Real education means the transformation of knowledge in to wisdom which is then used to curve out a strong character"** शिक्षणातून चारित्र्याची निर्मिती व्हायला हवी. तसेच ज्ञान हे शहाणपणात परिवर्तीत व्हायला हवे.

शिक्षण संकल्पना

- "Not merely adding one more instruction to the students giving more and more data that is not education. It can be best become instuction. There where instructions are imparted that will be called an institute and not a school. A school is where we bring out from the student the beauty that was already there which we even as parents never suspected to remove that which covers what is already there in the students is true education."

शिक्षण संकल्पना

- 1) the Clouds in his own
- mind
- 2) his false values
- Remove 3) his false attachment
- 4) his faluse
- understanding of himself
- 5) his false understanding of
- world arround him

शिक्षण संकल्पना

- "To make the thoughts good is called good education".

शिक्षण संकल्पना

- "The schools and colleges have become instruction giving institutions. The teachers there only give instructions to the children hence they are only instructor. They only stuff the mind of children with more and more data and information.

शिक्षण संकल्पना

- Children remember digression more than main lession. They will remember these digressions and learn to change themselves. व्यक्ती विचारामध्ये परिवर्तन घडून आल्यास व्यक्तीत परिवर्तन होते व ह्याच मार्गाने भारताची नियती बदलल्या शिवाय राहणार नाही. म. गांधी साउथ आफ्रिकेत राहून बदलले. त्यांनी सातत्याने चांगल्या विचारांचा पाठपुरावा केला आणि ते महात्मा झाले. त्मंस मकनबंजपवद `जंतजे ूपजी `नबी बनसजनतंस `बजपअपजपमेण ह्याचा अर्थ आधुनिक विज्ञानाचा अभ्यासच करु नये असा होत नाही. नवीन विज्ञानाच्या सर्व शाखांचा अभ्यास विस्तृत व व्यापकपणे करायलाच हवा. पण त्याच सोबत We do not forget that character depends on the quality of human beings..

शिक्षण संकल्पना

- चांगले विचार घडविते ते शिक्षण. शिक्षणातून चांगले विचारांचे संस्कार मानवावर होऊन त्यातून त्यांच्या सुंदर मनाची निर्मिती व्हायला हवी व त्यातून त्याचे चारित्र्य निर्माण व्हायला हवे व ही बाब केवळ पुस्तकातून, अभ्यासक्रमातून साध्य होणार नाही तर त्यासाठी शिक्षक, व्यक्ती हे बालकांचे आदर्श ठरायला हवे. उदाहरणातून व अनुकरणातून ही बाब साध्य होईल.

शिक्षण संकल्पना

- *जन्मपूर्व शिक्षणाची अवस्था*

शिक्षण संकल्पना

बालकाची पूर्वप्राथमिक अवस्था आहे. **(Nursary Level)** या अवस्थेत त्याला आनंदी व उत्साही वातावरण, प्रेमळ वातावरण अशी परिस्थिती त्याच्या आसपास निर्माण करायला हवी. उच्च उदात्ततेची स्वीकार्यता, प्रशंसा, सौंदर्याची ओळख, व्यक्तीमधील हे त्याच्याकरिता आदर्श असायला हवे.Touch the children tell them that they love you, that they are beautiful intelligent, and noble."

शिक्षण संकल्पना

- जेव्हा बालक ५ वर्षाचा होतो तेव्हा तो शाळेत जाण्यास सक्षम होतो. ह्या वयाचे वैशिष्ट्य सांगतांना प.पु. गुरुदेव म्हणतात, "Now his limbs are steady. A healthy child has enormous energy to burn up and it needs therefore frequent refreshment to replenish the energy drained away in play fight, in more running and also in studies howing and screaming."

शिक्षण संकल्पना

बालकाची पूर्वप्राथमिक अवस्था आहे. ;छ्नतेंतल स्मअमसद्ध या अवस्थेत त्याला आनंदी व उत्साही वातावरण, प्रेमळ वातावरण अशी परिस्थिती त्याच्या आसपास निर्माण करायला हवी. उच्च उदात्ततेची स्वीकार्यता, प्रशंसा, सौंदर्याची ओळख, व्यक्तीमधील हे त्याच्याकरिता आदर्श असायला हवे.

शिक्षण संकल्पना

- ५ ते १० वर्षाच्या कालखंडात त्याला उदात्त जीवनमूल्यांचे शिक्षण द्यायला हवे. कारण पद जीपे ंहम बीपसक पे`जतमजबीपदह ीपे मउवजपवदंस ंदक पदजमससमबजनंस ंइपसपजपमे पदजव मअमत पकमदपदह पिमसकेण कथांच्या माध्यमातून ही जीवन मूल्ये त्याच्यासमोर मांडता येतील. ह्या कथामधून तो आदर करु शकेल असे आदर्श निवडेल. पौराणिक कथांना ह्यासाठी त्याच्या आकलनाच्या कक्षेत आणावे लागतील. संताच्या थोर नेत्यांचा, कार्यकर्त्यांच्या गोष्टीचा अंतर्भाव ह्यासाठी आपणास करता येईल. पंचतंत्र सारख्या कथांचा वापरही ह्या काळात अतिशय उपयुक्त ठरेल. ह्या व्यतिरिक्त **Reciation, mass chantings, group songs** हे पण ह्या वयात अतिशय उपयुक्त ठरतील.

शिक्षण संकल्पना

१० ते १४ वर्ष वयोगटात त्यांच्या मनामध्ये सकारात्मक परिवर्तन घडवून आणणारे साहित्य त्यांना देण्यात यावे. **Geeta for Children, I love you** अशा प्रकारच्या

शिक्षण संकल्पना

- १५ ते १८ वर्षाचा कालखंड ह्या काळात ीमसच जीमउ जव`पदा जीमपत पकमें पद जव जीमपत वूद उपदकेण त्यांनी जास्त अभ्यास केला त्याबाबत त्यांच्या अभिव्यक्तीस प्रोत्साहन द्यावयास हवे. त्यांच्या मधील लाजाळूपणा हा काळजीपूर्वक दूर करायला हवा. **Encourage them through noisy complements and real rich presents for what they have tried to express.** त्यांच्या चुकांबद्दल त्यांच्यावर टिका करु नका. Leave them alone to grow up. Do not hasten them.

शिक्षण संकल्पना

१८ ते २० वर्षांच्या काळात जेव्हा शारिरीक व मानसिक वाढ पूर्ण झाली असते ह्या काळात त्यांना सखोल आकलनाची आवश्यकता असते. साधनेच्या दृष्टिकोनातून ह्या वयात पावले उचलायला हवीत. ह्याचा उद्देश असा की, **all by themselves come to discover that they can with diligence and practice control the mad on rush of their own wild and crazy mind.** दिवसभरातून थोडा जप हा ह्या वयात अतिशय उपयुक्त ठरेल व त्यांच्या मनात ही भावना दृढ होईल की, **"Man needs self control if he is to control his own mind."** मनाला अशा पध्दतीने वळण दिल्या शिवाय त्यांच्या कृतीत सौंदर्य निर्माण होणार नाही.

शिक्षण संकल्पना

जेव्हा हे युवक २० ते २५ वर्षांच्या वयोगटात प्रवेश करतील तेव्हा त्यांना उच्चतर बाबीकडे न्यायला हवे. ह्या वयात त्यांना उपनिषदे शिकवायला हवीत. ह्यात प्रामुख्याने इश, कनोपनिषद व कठोपनिषद शिकवायला हवे. त्याचसोबत गीता अध्याय २, ३, ५, ९, १२ व १३ अध्याय शिकवायला हवा.

शिक्षण संकल्पना

- १) जन्मपूर्व अवस्था
- २) अवस्था शिशु ० ते ३
- ३) नर्सरी अवस्था ३ ते ५
- ४) ५ ते १० वर्ष - प्राथमिक अवस्था
- ५) १० ते १४ वर्ष- माध्यमिक अवस्था
- ६) १५ ते १८ वर्ष - उच्च माध्यमिक
- ७) १८ ते २० वर्ष- उच्च शिक्षण
- ८) २० ते २५ वर्ष- उच्च शिक्षण

आजच्या शिक्षणपद्धतीचे वर्णन

- "In our Teaching Centres knwoledge is pushed into the students, Proficiency is attained but can not rise out of the gutters of poverty and inefficiency"

आजच्या शिक्षणपद्धतीचे वर्णन

- Symmetry the of Beauty g~;k ys[kkr Eg.krkr] "In modern education, intelligence necessary and some develop intellectually very high and yet the individual is an ugly person because though he is intellectually highly developed there is no emotional development one side is developed head is developed, heart is shrunk ugly. If heart is developed every sentimental fool intellectually zero"

आजच्या शिक्षणपध्दतीचे वर्णन

‘‘कोणत्याही विश्व विद्यालयाच्या सभागृहात जाताच आपण निश्चितपणे पहिल्या क्रमांकाचे विद्यार्थी ओळखून काढू शकू कारण ते निरापवादपणे निस्तेज व अगदी हाडांचा सापळा झालेला परंतु केवळ जीवंत आहे असे दिसेल. कारण कदाचित आपले आयुष्य संपविण्या इतकी व शांतपणे मनुष्याला सामोरे जाण्या इतकी सुध्दा ताकद त्यांच्यात नसते. त्याच विश्व विद्यालयातील धष्टपुष्ट व सुदृढतेमुळे रसरसलेला असा खेळाडू विद्यार्थी निरपवादपणे केवळ नशिबाने तिसऱ्या वर्गात उत्तीर्ण होणारा किंवा अधिक करुन हमखासपणे नापास होणारा म्हणून निवडून काढता येईल.

आजच्या शिक्षणपद्धतीचे वर्णन

- “आज आपल्या देशात शिक्षणाच्या माध्यमातून कार्यकुशलता आली आहे. पण आपल्या ज्ञानाचा वापर आपल्या कार्यक्षेत्रात कुशलतापूर्वक करण्याच्या युक्तींची कमतरता आहे. हे अर्जित ज्ञानाचा योग्य वापर करण्याला क्षमता म्हणतात”

आजच्या शिक्षणपद्धतीचे वर्णन

- ‘‘आजच्या सुशिक्षित लोकांचे हे कर्तव्य आहे की, त्यांनी आजच्या पिढीला केवळ थ्ंबजनंस ज्ञदवूसमकहम किंवा ूदकतवने जीमवतपमे शिकवू नये तर जीवनाची आदर्श शिकवावी व ही आदर्श जीवनात कशी उतरावयाची ह्याचेही शिक्षण द्यावे पूर्वी ऋषींनी ह्यासाठी वेगळे प्रशिक्षण घेतले नव्हते अथवा गृहस्थी आपल्या घरात ह्यासाठी वेगळा वेळ काढत नसत‘‘

आजच्या शिक्षणपद्धतीचे वर्णन

- In the modern education system. We have developed the world at the expense of Individual. व्यक्ती जसजसा वाढतो तसा त्याच्या समोर तीन समस्या उभ्या राहतात.
- 1) How to meet the problem.
- 2) When it is solved then it is morally right or wrong.
- 3) Is it beautiful or ugly?

आजच्या शिक्षणपद्धतीचे वर्णन

- Nobody has got vision. Everybody wants a little money. A little house and somehow. Nobody abroad want to buy Indian goods because the third batch of goods are not up to the standards. They think the whole world can be cheated.

आजच्या शिक्षणपध्दतीचे वर्णन

कारण शिक्षणाने ज्ञान वाढले पण ज्ञानाचा उपयोग करण्याची क्षमता विकसित झाली नाही.

- शिक्षणात उपयोजन क्षमता राहिली नाही
- शिक्षणातून त्यांना व्यक्तिमत्वाचा केवळ सर्वांगीण विकास अपेक्षित नव्हता तर व्यक्तिमत्वाचा एकात्मिक विकास त्यांना अभिप्रेत होता.
- बुध्दीचे पुनर्शिक्षण व मनाची पुनर्व्यवस्था महत्वाची मानली आणि हृदयाचे शिक्षणाची शिफारस केली.

आजच्या शिक्षणपद्धतीचे वर्णन

- शिक्षणाच्या दृष्टिकोनातून केवळ अपरिसराचे ज्ञान मिळविणे ही बाब जेवढी महत्वाची आहे त्यापेक्षाही अधिक ह्या आजूबाजूच्या सर्व परिसरात आपले मानव म्हणून काय स्थान आहे ह्याचे ज्ञान प्राप्त करण्यावर त्यांनी भर दिला. ह्यालाच त्यांनी हृदयाचे शिक्षण म्हटले आहे.
- नैतिक जीवन मूल्याची केवळ बौध्दिक चर्चा करणे त्यांना मान्य नव्हते
- आजचे शिक्षण मानवाला पदव्या प्राप्त करुन देते पण जीवानाचा दर्जा उंचावण्याचे सामर्थ्य आजच्या शिक्षणात नाही

आजच्या शिक्षणपद्धतीचे वर्णन

- शिक्षण आणि सुसंस्कार ह्यांचा समन्वय त्यांनी आपल्या विचारात निर्माण केला आहे. आज ज्ञान आणि कृती ह्याची जी कारक झाली आहे त्याबाबत समन्वयात्मक दृष्टिकोन त्यांनी मांडला आहे.
- ज्ञान + कृती शिक्षण त्र शिक्षण ही संकल्पना त्यांना मान्य आहे.
- आजच्या शिक्षण संस्था ह्याखऱ्या अर्थाने शिक्षण देणाऱ्या संस्था राहिल्या नाही तर त्या निर्देश देणाऱ्या संस्था झाल्या आहेत.

आजच्या शिक्षणपद्धतीचे वर्णन

- आजचे शिक्षण Information Oriented झाले आहे. पण केवळ प्दवितउंजपवद देऊन चालणार नाही. ह्याला ते शिक्षण समजत नाही. मानवाचे आंतरिक सौंदर्य शिक्षणातून अभिव्यक्त होण्यावर त्यांनी भर दिला आहे.

शिक्षणातून मानवी व्यक्तिमत्वात शिरलेल्या नकारात्मक बाबी निघायला हव्यात. आंतरिक समायोजनावर त्यांनी शिक्षण संकल्पनेत भर दिला आहे.

आजच्या शिक्षणपद्धतीचे वर्णन

- आजची शिक्षण पद्धती ही विद्यार्थ्यांच्या डोक्यात माहिती कोंबते व परिक्षेच्या वेळी ती बाहेर काढते एवढेच आहे. ह्यातून मूल्य विकास होत नाही.

आजच्या शिक्षणपद्धतीचे वर्णन

- शिक्षणातून आत्मपरिवर्तनावर त्यांनी भर दिला आहे. व्यक्तीने स्वत: स्वत:शी परिचय करुन घ्यावा.
- मनाला चांगले अथवा वाईट बनविणारे व्यक्तिचे विचार हे अत्यंत महत्वाचे असतात. आणि म्हणून शिक्षणातून विचारांना वळण देणे ह्या बाबीवर त्यांनी विशेष भर दिला आहे.
- शिक्षणात त्यांनी विविध विषयांवर भर दिला तसेच संस्कृती शिक्षणाला त्यांनी प्राधान्य दिले तसेच आधुनिक विज्ञानालाही त्यांनी स्थान दिले आहे.

आजच्या शिक्षणपद्धतीचे वर्णन

- शिक्षणातून आत्मपरिवर्तनावर त्यांनी भर दिला आहे. व्यक्तीने स्वत: स्वत:शी परिचय करुन घ्यावा.
- मनाला चांगले अथवा वाईट बनविणारे व्यक्तिचे विचार हे अत्यंत महत्वाचे असतात. आणि म्हणून शिक्षणातून विचारांना वळण देणे ह्या बाबीवर त्यांनी विशेष भर दिला आहे.
- शिक्षणात त्यांनी विविध विषयांवर भर दिला तसेच संस्कृती शिक्षणाला त्यांनी प्राधान्य दिले तसेच आधुनिक विज्ञानालाही त्यांनी स्थान दिले आहे.

शिक्षण संकल्पना

आजचे शिक्षण हे Job Oriented जरुर असेल, पण जीवन जगण्याची कला त्यातून विकसित होत नाही.

केवळ डीग्री संपादन केली म्हणजे माणूस जीवन जगायला शिकला असे होत नाही. आणि म्हणूनच

शिक्षणातून बालकाची जीवन जगण्याची क्षमता विकसित व्हायला हवी.

त्यांना उच्च आदर्श जगण्याची प्रेरणा त्यांच्यात निर्माण व्हायला हवी.

आपले आदर्श निर्धारीत करण्यात शिक्षणाचा वाटा असायला हवा.

शिक्षण संकल्पना

नैतिक सौंदर्य सांस्कृतिक महानता

राष्ट्रीय संघटन,

रचनात्मक उत्पादन क्षमता,

अनुशासीत उन्नती हे गुण शिक्षणातून विकसित व्हायला हवेत.

सर्व साक्षर झाले म्हणजे सुशिक्षित झाले असे म्हणता येणार नाही.

बाह्य उपचारांनी नवीन विचारांचे पोषण होऊ शकते पण शिक्षणाचे अंतिम लक्ष Transformation आहे.

शिक्षण संकल्पना

- कोणतीही जबाबदारी पार पाडायची असेल तर चारित्र्याची आवश्यकता असते. चारित्र्यहीनता ही स्वातंत्र्याचा सर्वात मोठा शत्रू आहे. आणि म्हणूनच ष्कनबंजपवद पद बवनदजतल उनेज ीमसच जव तमइनपसक जीम बींतंबजमत वि पजे चमवचसमष्

शिक्षण संकल्पना

- कोणतीही जबाबदारी पार पाडायची असेल तर चारित्र्याची आवश्यकता असते. चारित्र्यहीनता ही स्वातंत्र्याचा सर्वात मोठा शत्रू आहे. आणि म्हणूनच ष्कनबंजपवद पद बवनदजतल उनेज ीमसच जव तमइनपसक जीम बींतंबजमत वि पजे चमवचसमष

Start
धन्यवाद !
New